

самостійної роботи майбутнього інженера-будівельника, а також тенденції формування культури самостійної роботи студентів інженерів-будівельників.

Ключові слова: моделі, принципи, види, функції, закономірності формування культури самостійної роботи майбутніх інженерів-будівельників.

Матвеев А. А., Алешин Н. Н. Культура самостоятельной работы как условие и результат формирования будущего инженера-строителя

В статье приведен анализ и уточнение терминов „культура” и „культура самостоятельной работы” будущего инженера-строителя. Были уточнены типология, функции и принципы сформированности культуры самостоятельной работы будущего инженера-строителя, а также тенденции формирования культуры самостоятельной работы студентов инженеров-строителей.

Ключевые слова: модели, принципы, виды, функции, закономерности формирования культуры самостоятельной работы будущих инженеров-строителей.

Matveev O. O., Aleshin M. M. The Self-depending Living Activities Culture as Case-model and Result by Forming a Students-engendering

The article is an analysis of a models and features forming a self-depending living activities culture by students-engendering. There are determine and approximate types, models, functions and principles of forming a self-depending living activities culture by students-engendering.

Key words: models, types, functions and principles of forming a self-depending living activities culture by students-engendering.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф., акад. МАНПО Чиж О. Н.

УДК [378. 091. 2 + 001. 891] – 044. 247

В. В. Прошкін

**ЦІЛЬОВИЙ КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ
ІНТЕГРАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ НАУКИ Й ОСВІТИ**

Сучасні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти передбачають активне включення майбутніх учителів до науково-дослідної роботи в процесі університетської підготовки. Разом з тим, реалії вищої школи свідчать про те, що науково-дослідна робота не є обов'язковою для всіх

студентів і не виступає найважливішим компонентом їх професійної підготовки. Крім того, науково-дослідна робота нерідко здійснюється окремо від процесу навчання. Тому виникає потреба в розробці дієвих механізмів їх поєднання.

Яскравим прикладом використання інтеграції науки, освіти та виробництва в педагогіці вищої школи є дисертаційні дослідження (О. Глущенко, В. Чернолес, П. Васильєв, О. Загора, Є. Неборський). На цей час фактично відсутні дослідження з інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи, що спрямовані на підготовку майбутнього вчителя. Разом з тим реалізовано ряд досліджень (З. Сазонова, А. Козлов, Ю. Шагіна), у яких розглядається підготовка фахівців технічних спеціальностей. Вважаємо, що основні підходи, запропоновані цими авторами, при певній модернізації можуть застосовуватися при підготовці майбутніх учителів.

На наш погляд, цінними є розробки вчених, у яких здійснено аналіз реальної практики інтеграції науки й освіти (В. Іщенко, І. Дьожина, Г. Балихін, Л. Гохберг), розглянуто інтеграційні основи науково-дослідної діяльності в процесі навчання (Г. Іванов, В. Шибасєв, О. Кубасов, В. Курейчик, Ю. Тягунова), досліджено інтеграцію як наукову категорію (М. Іванчук, В. Шорін, В. Шудегов, О. Левчишена, С. Шушкевич, В. Онопрієнко, С. Тульчинська), виявлено певні аспекти інтеграції науки й освіти в підготовці педагогічних кадрів (В. Левченко, О. Бабенко, Є. Іванченко, В. Петров, М. Овчинникова).

Проведений аналіз дисертаційних досліджень і публікацій дозволяє констатувати, що в Україні майже не проводилися дослідження з проблеми поєднання найважливіших сфер сучасного суспільства – освіти та науки, особливо в контексті підготовки майбутніх фахівців. Крім того, недостатньо наукових робіт, у яких розглядаються питання такої організації наукової діяльності в університеті, при якій відбувається максимальне впровадження елементів наукової роботи в навчальний процес на всіх його етапах.

У межах дослідження „Інтеграція науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів” (державний реєстраційний номер 0108U07930), що виконується в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, нами розробляється педагогічна система такої інтеграції. Тому метою статті є обґрунтування та розробка цільового компоненту педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

Перш ніж перейти до розробки цільового компоненту, визначимося з поняттям і структурою педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи. Система (від грецьк. *systema* – ціле, складене з частин; з'єднання) – множина закономірно пов'язаних один з одним елементів (предметів, явищ, поглядів, принципів, знань та ін.), що є певним цілісним утворенням і єдністю [1]. Такі елементи, об'єднані

спільною метою функціонування та єдністю управління, вступають у взаємодію з середовищем як нове цілісне утворення.

Якщо говорити про педагогічні системи, вважаємо за доцільне звернутися до класиків педагогічної думки В. Безпалька та Н. Кузьминої. Педагогічна система – сукупність взаємозв'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості з заданими якостями (В. Безпалько [2; 3]). Крім того, на думку ученого, специфіка систем полягає в тому, що в них відбуваються педагогічні процеси, тобто В. Безпалько визначає педагогічну систему як систему управління педагогічними процесами. Сутність педагогічної системи полягає не в співвідношенні змісту та форми діяльності, а в співвідношенні цієї діяльності в цілому з педагогічним результатом.

Педагогічна система – множина взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, підпорядкованих цілям виховання, освіти та навчання зростаючих поколінь і дорослих людей (Н. Кузьміна [4]).

Цікавими нам також вважаються погляди Г. Александрова, який символічно подає педагогічну систему:

$\Sigma : \{ \{M\}; \{x\}; F; G \}$, де $\{M\}$ – множина елементів системи, $\{x\}$ – множина зв'язків і відношень між ними, F – функція (нова властивість системи), що характеризує її інтегративність і цілісність, G – системоутворюючий чинник. При цьому під педагогічною системою автор розуміє систему, що характеризується цілеспрямованим до розвитку учня функціонуванням, особливими структурами, зв'язками та відношеннями між її елементами [5, с. 136].

Кожна педагогічна система має структуру. Структура (від латин. *structura* – будова) – розташування елементів у системі, стійка впорядкованість і зв'язки між елементами та підсистемами [1]. Структуру системи складають виділені за певним критерієм елементи (компоненти), а також зв'язки між ними. Структура відтворює найістотніші зв'язки між елементами та підсистемами, що мало змінюються при змінах у системі та забезпечують існування як системи, так і найважливіших її властивостей [5, с. 32]. Усі структурні компоненти педагогічної системи мають прямий і зворотній зв'язок.

Сучасні дослідники неоднозначно визначають структуру педагогічної системи. Не претендуючи на детальне вивчення всіх підходів, зупинимося лише на тих структурах систем, котрі є найбільш значущими для нашої дослідницької роботи. Так, у педагогічній системі Н. Кузьминої [3] виділяються структурні елементи: мета, навчальна інформація, засоби педагогічної комунікації, учні, педагоги, які є базовими елементами. Між ними існує ієрархічна підлеглість. До функціональних компонентів системи автор відносить зв'язки між структурними компонентами, визначаючи їх як гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний і організаторський.

Педагогічна система, згідно концепції Н. Кузьміної, – система цілеспрямована й така, що самоорганізується. Усі її компоненти незамінні, знаходяться у взаємозв'язку та взаємодії і породжують суттєві зв'язки, від яких залежить ефективність рішення педагогічних задач.

На думку В. Безпалька [2; 3], структура педагогічної системи представляється взаємопов'язаною сукупністю варіантних елементів: учні, цілі виховання (загальні та приватні), зміст виховання, процеси виховання (виховання й навчання), учитель (або ТЗН – технічні засоби навчання); організаційні форми виховної роботи. При цьому, як зазначає автор, кожен з компонентів системи може бути розкладений на елементи з будь-якою мірою деталізації.

Беручи до уваги розробки В. Безпалька та Н. Кузьміної, а також виходячи з принципів оптимальності та доцільності, визначимо структуру нашої педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи майбутніх учителів:

цільовий компонент (мета, завдання, результат);

суб'єкт-об'єктний компонент (викладачі та студенти, їх взаємодія в контексті інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи);

змістовний компонент (форми інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів);

технологічний компонент (педагогічна технологія реалізації різних форм інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів);

мотиваційно-стимулюючий компонент (механізми стимулювання викладачів і студентів до наукової роботи).

Для того, щоб розробити педагогічну систему, необхідно не лише виявити її елементи, а ще й визначити сукупність зв'язків між ними. У сучасних наукових джерелах зустрічаються різні підходи до розгляду системоутворюючих чинників системи, що визначаються як „системоутворюючий елемент” (В. Безпалько), „системоутворюючий зв'язок” (Т. Ільїна, Ю. Конаржевський), „системоутворюючий компонент” (Л. Новікова), „системоутворюючий чинник” (В. Симонов), „системоутворююча діяльність” (В. Караковський).

Проаналізувавши різні підходи, виділимо системоутворюючий чинник педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів – мету, котра потребує засобів її досягнення. Як правило, мета не з'являється самостійно, а обумовлена, з одного боку, соціальним замовленням суспільства, а з іншого – запитом самої особистості як учасника освітнього процесу. Мета співвідноситься з результатами, утворюючи замкнутий цикл. Отже, повнота збігу мети з результатом виступає орієнтиром ефективності педагогічного процесу, що досліджується.

Розглянувши основні науково-теоретичні основи системного підходу до вирішення проблеми інтеграції науково-дослідної і

навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, сформулюємо визначення педагогічної системи.

Під педагогічною системою інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи ми розуміємо множину взаємопов'язаних компонентів (цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістовний, технологічний і мотиваційно-стимулюючий), що об'єднані спільною метою функціонування та єдністю керівництва, яке потрібне для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на університетську підготовку майбутніх учителів, котра заснована на реалізації навчального процесу через дослідницьку діяльність.

Отже, основним напрямом наукового пізнання в проблемі інтеграції університетської науки й освіти ми визначаємо системний підхід, тобто розглядаємо предмет нашого дослідження як педагогічну систему. Системний підхід ми розглядаємо як стратегічний, разом з тим, вважаємо за доцільне використовувати з ним інші наукові підходи, котрі ефективні для вирішення проблеми нашого дослідження.

Перший компонент педагогічної системи, що розробляється нами, – **цільовий**. Ми вважаємо, що саме від мети залежать інші компоненти педагогічної системи, особливо такі значущі, як зміст і технологія досягнення результатів. Ця позиція затвердилася в нас у результаті того, що мета педагогічної дії виступає не лише системоутворюючим, тобто об'єднуючим компонентом педагогічної системи зокрема, а ще й однією з головних ланок усієї педагогічної діяльності в цілому. Цільовий компонент, у свою чергу, включає мету, завдання, а також результат інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи.

Мета як наукове поняття є передбаченням у свідомості суб'єкта результату, на досягнення якого спрямована діяльність [1]. У педагогічній системі мета – заздалегідь визначене уявлення про результат педагогічного процесу, про якість, стан особистості, що передбачається сформувати. Вона визначає вимоги до педагогічного процесу та виступає еталоном для оцінки результатів [6].

З поняттям мети в педагогіці тісно пов'язані поняття: „цільовий предмет” – сторона особистості учня, його досвід, спрямованість, якості, що мають бути перетворені в результаті педагогічного процесу, а також „цільова дія” – конкретна дія педагога, що здійснюється для розвитку цільового предмета.

Визначення мети та завдань має велике теоретичне та практичне значення для науково-дослідної роботи. Університетська підготовка майбутніх учителів – завжди цілеспрямований процес. Отже, без науково обґрунтованого уявлення про мету не може бути ефективної педагогічної діяльності.

Педагогічні цілі можуть бути різного масштабу. Як правило, вони складають певну ієрархію. Вищий ступінь – державні цілі та громадське замовлення. Вважається, що це цілі-цінності, що характеризують уявлення суспільства про людину. Наступний ступінь – цілі-стандарти,

цілі окремих освітніх систем і освіти, що відбиваються в освітніх програмах і стандартах. Нижчий ступінь – цілі навчання з окремого предмету або виховання (В. Безруков, З. Сазонова, О. Глущенко).

У нашому дослідженні ми вивчаємо процес інтеграції науки й освіти як найважливіших сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Тому вважаємо необхідним при розробці мети такої інтеграції розглянути її трактування в нормативних документах, що є найбільш значущими для реалізації навчального та наукового процесів у вищій школі:

– основною метою діяльності ВНЗ є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України (Закон України „Про вищу освіту” [7]);

– наукова та науково-технічна діяльність у ВНЗ є невід’ємною складовою освітньої діяльності та здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти (Закон України „Про вищу освіту” [7]);

– основною метою наукової та науково-технічної діяльності ВНЗ є отримання та використання нових наукових знань з метою створення суспільно корисних наукових результатів, забезпечення якісної підготовки фахівців для відповідних галузей економіки, наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації; розв’язання комплексних задач у сфері наукового, технологічного розвитку; упровадження та використання в Україні та на світовому ринку наукових і науково-практичних результатів („Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації” [8]);

– мета програми полягає в створенні правових, економічних і організаційних умов для активізації наукової діяльності та поглиблення її інтеграції з навчальним процесом в університетах країни, створення університетів дослідницького типу для підготовки висококваліфікованих фахівців, створення конкурентоспроможних наукових розробок („Державна цільова програма інтеграції науки та освіти в університетах на 2008-2017 роки „Наука в університетах” [9]).

Як бачимо, основою всіх перерахованих положень є процес об’єднання науково-дослідної і навчальної діяльності. Це виступає нашим орієнтиром у формулюванні мети педагогічної системи. При цьому ми глибоко переконані, що мета педагогічної системи повинна формулюватися відповідно до місії сучасного університету, котрий здійснює підготовку педагогічних кадрів.

Місія (від лат. miss, mitto – посилати) – найбільш спільна мета навчальної організації як конкурентоздатної структури, що представлена в загальній формі та чітко виражає головну причину існування організації [6].

Згідно з розробленою нами місією університету, яка полягає в різноплановому впливі на суспільство й науку, провідній ролі

університету в трансляції національних і європейських культурних цінностей, науково-педагогічний колектив працює над підготовкою нового покоління молодих учителів, елітних спеціалістів, спроможних до самоосвіти впродовж усього життя, здатних успішно працювати в динамічних умовах сучасного науково-освітнього ринку.

Місія університету ґрунтується на „Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір” [429], відповідно до якої, метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи, яка на основі національних надбань світового значення й усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних і гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, спрямовану на розвиток і самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Наслідком цього має стати визнання університету в європейському та світовому науковому й освітньому просторах через активне партнерство й входження в міжнародні освітні, наукові організації, а також проходження європейської акредитації.

Виходячи з вищезазначеного, сформуємо **мету педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів** – здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективної університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які будуть конкурентоспроможні на українському та світовому ринку праці.

Крім мети в педагогічній діяльності розрізняють задачі. Сучасні дослідники (А. Козлов, З. Сазонова та ін.) під задачами розуміють приватні цілі (або підцілі) у конкретній ситуації. Для досягнення спільної мети в конкретних умовах і ситуаціях доводиться вирішувати декілька приватних задач.

Можна стверджувати, що педагогічна задача виступає елементарною одиницею педагогічного процесу, для вирішення якого на кожному конкретному його етапі організується педагогічна взаємодія. Педагогічна діяльність у межах будь-якої педагогічної системи, в свою чергу, може бути подана взаємопов'язана послідовність вирішення множини задач різного рівня складності. Педагогічна задача – матеріалізована ситуація виховання та навчання (педагогічна ситуація), що характеризується взаємодією педагогів і вихованців з певною метою (В. Сластьонін, В. Краєвський та ін.).

Виділимо основні задачі організації та реалізації педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів:

Створення організаційних, методичних та інших умов для усвідомлення викладачами та студентами цінності, сутності

дослідницької діяльності в професії педагога для розвитку різних форм наукової творчості в межах університетської підготовки, котрі базуються на вітчизняному та зарубіжному досвіді, результатах наукових і науково-технічних розробок, що проводяться в університеті з метою вдосконалення НДРС.

Підвищення масовості й ефективності участі майбутніх учителів у науково-дослідній роботі кафедр згідно „Основних наукових напрямів і найважливіших проблем фундаментальних досліджень у сфері природничих, технічних і гуманітарних наук на 2008 – 2013 рр.” [10]; розвиток заходів науково-дослідної роботи студентів змагального характеру; підтримка та розвиток авторитету наукової роботи; виховання стійкої потреби участі в педагогічних дослідженнях практикоорієнтованого характеру.

Формування у викладачів і студентів науково-педагогічного мислення, науково-дослідної позиції по відношенню до вирішення педагогічних завдань; формування творчих, інноваційних підходів до організації та проведення наукових досліджень; формування навичок самостійного вирішення актуальних наукових завдань у процесі університетської підготовки.

Розвиток мотивації та наукової активності професорсько-викладацького складу університету в організації і керівництві науковими дослідженнями майбутніх учителів. Виявлення найбільш обдарованих і підготовлених студентів, які мають виражену мотивацію до науково-дослідної діяльності, створення сприятливих умов для розвитку їх здібностей.

Отже, розглянувши науково-теоретичні засади побудови педагогічних систем, нами окреслено мету педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів – здійснення на засадах науково-дослідної діяльності ефективної університетської підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, які будуть конкурентоспроможними на українському та світовому ринку праці.

Педагогічна система характеризується рівнем досягнутих результатів, які в свою чергу, співвідносяться з поставленою метою. Мета педагогічної системи співвідноситься з результатами, утворюючи замкнутий цикл. Повнота збігу мети з результатами виступає орієнтиром ефективності педагогічного процесу, що досліджується. Розробка інших компонентів педагогічної системи інтеграції університетської освіти й науки стане предметом наших майбутніх наукових пошуків.

Список використаної літератури

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с. **2. Беспалько В. П.** Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – Воронеж : ВГУ, 1977. – 304 с.

3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с. **4. Кузьмина Н. В.** Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 114 с. **5. Александров Г. Н.** Педагогические системы, педагогические процессы и педагогические технологии в современном педагогическом знании / Г. Н. Александров, Н. И. Иванкова, Н. В. Тимошкина, Т. Л. Чшиева // Educational Technology & Society. – 2000. – № 3. – С. 134 – 149. **6. Педагогический терминологический словарь** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pedagogical_dictionary.academic.ru. – Загол. з титул. екрану. **7. Закон України „Про вищу освіту”** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/anot/2984-14>. – Загол. з титул. екрану. **8. Положення** про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>. – Загол. з титул. екрану. **9. Державна цільова науково-технічна та соціальна програма „Наука в університетах” на 2008 – 2017 роки** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1196-2011-п>. – Загол. з титул. екрану. **10. Основні наукові напрями і найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2009-2013 рр.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nas.gov.ua/Activity/ScientificEffort/Pages/ListOfDirections.aspx>. – Загол. з титул. екрану.

Прошкін В. В. Цільовий компонент педагогічної системи інтеграції університетської науки й освіти

Стаття присвячена пошуку дієвих механізмів інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів. Визначено структуру педагогічної системи інтеграції університетської науки й освіти. Подано авторське визначення поняття „педагогічна система інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи”.

Обґрунтовано й описано перший компонент педагогічної системи – цільовий. Сформульовано мету педагогічної системи інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів. Виділено основні задачі організації та реалізації педагогічної системи інтеграції науково-дослідної і навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів.

Ключові слова: педагогічна система, мета, інтеграція науки й освіти, університетська підготовка, майбутній учитель.

Прошкин В. В. Целевой компонент педагогической системы интеграции университетской науки и образования

Статья посвящена поиску механизмов интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке

будущих учителей. Определена структура педагогической системы интеграции. Представлено авторское определение понятия „педагогическая система интеграции научно-исследовательской и учебной работы”.

Обоснован и описан первый компонент педагогической системы – целевой. Выделены основные задачи организации и реализации педагогической системы интеграции научно-исследовательской и учебной работы в университетской подготовке будущих учителей.

Ключевые слова: педагогическая система, цель, интеграция науки и образования, университетская подготовка, будущий учитель.

Proshkin V. V. Target Component of the Pedagogical System of Integration of University Science and Education

The article is devoted to the search of effective mechanisms of integration of future teachers' research and educational work within the university training. It is singled out the structure of the pedagogical system of integration of university science and education. The author points out the concept „Pedagogical system of integration of research and scientific and educational work”.

It is well-proven that basic direction of scientific cognition in the problem of integration of university science and education is a system approach. Target component is the first one of the pedagogical system which is scientifically grounded and defined. Other components depend on it especially such meaningful ones as content and technology of results achievement. The aim of the pedagogical system of integration of future teachers' research and educational work within university training is realization the effective university training of highly skilled pedagogical specialists based on principles of research activity. Skilled personnel will be competitive at the Ukrainian and world labour-market.

The author pointed out the major tasks of organization and realization the pedagogical system of integration of research and educational work within university training of future teachers.

Key words: pedagogical system, target, integration of science and education, university training, future teacher.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф., акад. МАНПО Чиж О. Н.